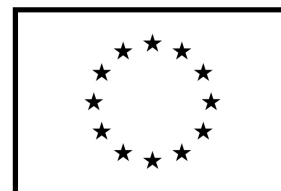




mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM



Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PhDr. Svetlana Madzgoňová

Praktická matematika

Finančná gramotnosť v edukácii žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov

2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PhDr. Svetlana Madzgoňová

Kontakt na autora: Spojená škola internátna, Masarykova 11175/20C, Prešov
svetlana.madzgonova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Praktická matematika. Finančná gramotnosť v edukácii žiakov s ľahkým
stupňom mentálneho postihnutia

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Martina Kovalčíková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Finančné vzdelávanie, finančná gramotnosť, učebné osnovy, edukácia žiakov s mentálnym postihnutím, metódy a princípy finančného vzdelávania, integrácia jedincov so zdravotným znevýhodnením.

Anotácia

Cieľom vyučovacieho predmetu Praktická matematika, učebné osnovy ktorého predkladáme, je budovanie a rozvíjanie finančnej gramotnosti žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia. Tento predmet reaguje na požiadavku implementácie finančného vzdelávania do edukačného procesu špeciálnych základných škôl, ako aj na potrebu čo najkvalitnejšej prípravy žiakov pre život. V práci odôvodňujem nevyhnutnosť modifikácie kompetencií, tém a očakávaní vymedzených Národným štandardom finančnej gramotnosti. V metodických poznámkach a odporúčaníach sú zhrnuté osobné poznatky, postrehy a skúsenosti z praxe.

OBSAH

Úvod

1 FINANČNÉ VZDELÁVANIE A FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ.....	strana 6
1.1 Finančné vzdelávanie a jeho význam	strana 6
1.2 Perspektívy finančného vzdelávania.....	strana 7
1.3 Finančná gramotnosť.....	strana 8
2 ŠTANDARDY FINANČNEJ GRAMOTNOSTI V KONTEXTE FINANČNÉHO VZDELÁVANIA ŽIAKOV S ĽAHKÝM STUPŇOM MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA	strana 10
2.1 Kompetencie.....	strana 10
2.2 Témy a očakávania.....	strana 11
3 PRAKTICKÁ MATEMATIKA.....	strana 14
3.1 Učebné osnovy.....	strana 14
3.2 Harmonizácia Učebných osnov s Národným štandardom finančnej gramotnosti na úrovni 1 - ISCED 1.....	strana 16
4 METODICKÉ POZNÁMKY A ODPORÚČANIA K VYUČOVANIU PREDMETU PRAKTICKÁ MATEMATIKA.....	strana 19
4.1 Autentické prostredie.....	strana 19
4.1.1 Na úrovni žiak	strana 19
4.1.2 Na úrovni trieda (vyučovacia hodina).....	strana 21
4.1.3 Na úrovni škola	strana 24
4.2 Metódy podporujúce rozvoj finančnej gramotnosti	strana 25
Záver	strana 29
Zoznam bibliografických zdrojov.....	strana 30

ÚVOD

Práca „Praktická matematika“ sa koncentruje na problematiku finančného vzdelávania a finančnej gramotnosti. Napriek tomu, že sa táto téma už dlhú dobu pertraktuje, výsledky prieskumov¹ preukazujú, že táto mimoriadne dôležitá oblasť je výrazne zanedbávaná. V tejto súvislosti sa natíska otázka rešpektovania/nerešpektovania gramotnosti, súčasťou ktorej je aj gramotnosť finančná, ako základného ľudského práva. Je paradoxné, že napriek znižovaniu úrovne nevzdelanosti prostredníctvom povinnej školskej dochádzky sa vo vyspelých krajinách čoraz viac dostáva do popredia nevzdelanosť v oblasti financií, neschopnosť jedinca efektívne hospodáriť s vlastným príjmom a plánovať svoju finančnú budúcnosť.

Potreba finančnej gramotnosti sa javí ako zvlášť naliehavá u žiakov špeciálnych základných škôl, žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiakov pochádzajúcich z marginalizovaných skupín obyvateľstva a skupín finančne vylúčených. Nesprávne vzorce finančného správania, kultúrne špecifiká ako aj túžba po získaní predmetov, ktoré sú pre väčšinu populácie „bežné a samozrejmé“ (nezriedka aj po uspokojení primárnych životných potrieb) sú hlavnými príčinami sociálno-patologického správania, porušovania spoločenských noriem a trestnej činnosti.

Keďže poslaním školy je pripraviť žiaka na život, považujem začlenenie finančného vzdelávania ako samostatného vyučovacieho predmetu do sústavy vyučovacích predmetov za nevyhnutnosť. Učebné osnovy predmetu Praktická matematika vychádzajú zo základného dokumentu – Národného štandardu finančného vzdelávania, avšak témy, kompetencie a očakávania sú náležite modifikované.

Súčasťou práce sú aj osobné, v praxi overené metodické poznámky a odporúčania pre učiteľov finančného vzdelávania akcentujúce potrebu autentického prostredia a voľbu efektívnych vyučovacích metód.

Práca je určená pre všetkých učiteľov primárneho vzdelávania vrátane základných škôl, ktorí finančné vzdelávanie priamo vyučujú, resp. aplikujú prvky finančnej gramotnosti v edukačnom procese vo forme prierezovej témy. Práca je súčasne výzvou pre školy, ktoré majú záujem zaradiť finančnú gramotnosť do školského vzdelávacieho programu ako samostatný vyučovací predmet. Prax preukazuje, že finančná gramotnosť sa dá u žiakov budovať aj napriek absencii učebníc a metodického materiálu. Rozhodujúcimi faktormi sú pedagogické majstrovstvo, kreativita, „hravosť“, pružnosť a dynamickosť učiteľa.

¹ Podľa údajov z októbra 2012 je finančná gramotnosť Slovákov na úrovni 68% (Učiteľské noviny, 3/2012, s. 23).

1 FINANČNÉ VZDELÁVANIE A FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ

Prechod ekonomiky k trhovému hospodárstvu zvýšil nároky na ekonomické myslenie a ekonomické rozhodovanie v každodennom živote. Práve z tohto dôvodu začali rôzne inštitúcie venovať zvýšenú pozornosť finančnému vzdelávaniu a finančnej gramotnosti. Aktuálna finančná kríza poukázala na potrebu finančného vzdelávania - vzdelávania zameraného na praktické životné zručnosti spojené so správou osobného alebo rodinného rozpočtu, ktoré sú predpokladom pre finančné zabezpečenie občana a rodiny.

1.1 Finančné vzdelávanie a jeho význam

V bode 3.1 Stanoviska Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru (2011, s. 2) je finančné vzdelávanie charakterizované nasledovne: „*Finančným vzdelávaním rozumieme postup, ktorý spotrebiteľom umožňuje lepšie rozumieť finančným produktom a získať poznatky o finančných rizikách a možnostiach, ktoré trh poskytuje, čím sa stávajú schopnými robiť finančné rozhodnutia na základe príslušných informácií*“.

Spomedzi dôvodov, pre ktoré je potrebné zlepšiť finančné vzdelávanie EHSV akcentuje zložitost' nových finančných produktov, demografické zmeny, nový európsky regulačný rámec, vo všeobecnosti nedostatočná finančná kultúra obyvateľstva, pre zlepšenie ktorej je potrebné, aby si občania uvedomili potrebu zlepšovať svoju finančnú gramotnosť.

Potreba vzdelávania spotrebiteľov na európskej úrovni narastá v súvislosti s globalizáciou, zjednotením európskeho nezávislého trhu, novými informačnými technológiami kombinovanými so vzrastajúcimi sofistikovanými stratégiami pre predstavenie komplexných produktov, stanovenie jasných požiadaviek pre spotrebiteľov pokúšajúcich sa o porovnávajúce a racionálne alternatívy. Ku každodennému fungovaniu všetkých konzumentov sú však okrem informácií potrebné aj spotrebiteľské zručnosti a vedomosti, a preto „*finančné vzdelávanie musí byť prítomné počas celého života občanov v rámci takého vzdelávacieho systému, ktorý u európskych občanov podnieti rozvoj kritického myslenia*“ (Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru, 2011, článok 1.4., s. 1).

Finančné vzdelávanie má ďalekosiahly význam:

- a) Deťom pomôže pochopiť hodnotu peňazí, naučí ich zostaviť rozpočet a sporiť a prostredníctvom neho získajú aj dôležité spôsobilosti potrebné pre samostatný život.
- b) Dostupné finančné vzdelávanie prospieva celej spoločnosti, pretože znižuje riziká finančného vylúčenia a učí spotrebiteľov plánovať a sporiť, čo pomáha znižovať predĺženie². Na preventívny význam poukazuje Alena Hesová (2011, s. 6): „*S dlhmi je to ako s chorobami. Môžu človeka oslabiť, izolovať, dokonca i totálne zničiť. Včasná prevencia môže zachrániť život. Finančné vzdelávanie práve takouto prevenciou je*“.
- c) Môže povzbudiť občanov, dokonca aj skupiny s nízkymi príjmami, aby plánovali a nejakú časť svojich príjmov usporili.
- d) Je kľúčovým prvkom na udržanie dôvery k finančnému systému a zodpovednej spotreby finančných produktov.
- e) Môže prispieť k finančnej stabilite tým, že pomôže spotrebiteľom vybrať si vhodné produkty a služby.

² Nadmerné zadĺženie.

- f) Je kľúčovým prvkom v ochrane spotrebiteľa na finančnom trhu. Informovaný, vzdelaný občan ako spotrebiteľ s vyváženým postavením v zmluvnom vzťahu je plnohodnotným účastníkom na finančnom trhu a je schopný prijímať zodpovedné rozhodnutia.
- g) Môže pomôcť spotrebiteľom, aby si rozvinuli svoju schopnosť vyhľadať produkty, ktoré najlepšie vyhovujú ich potrebám, bez ohľadu na miesto, kde sa poskytovateľ finančných služieb nachádza, a tým využiť príležitosti ponúkané jednotným trhom.
- h) V oblasti finančných produktov a služieb podporuje aktívnu úlohu občana ako spotrebiteľa, vedie k jeho aktívnej a zodpovednej účasti na finančnom trhu, k pochopeniu a prijatiu osobnej zodpovednosti za finančné zabezpečenie seba samého i svojej rodiny.
- i) V širších súvislostiach vedie k uvedomeniu si dôsledkov socioekonomického vývoja spoločnosti.
- j) V konečnom dôsledku prispieva finančné vzdelávanie k rozvoju ekonomiky, spoločnosti a k udržateľnému rozvoju o. i. tým, že:
 - občan ako spotrebiteľ prispieva k súťaživosti, prináša ekonomické výhody ostatným spotrebiteľom vo forme odmeny, a taktiež zvyšuje voľbu a kvalitu,
 - spotrebiteľia (ak pracujú a postupujú spoločne) môžu uplatňovať spoločné postupy a vplývať na dopad spotreby,
 - vzdelaní a informovaní spotrebiteľia sú taktiež schopní brať výhody ochranných opatrení a získať správne kompenzácie, keď je to nevyhnutné (Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru, 2011; Správa komisie Finančné vzdelávanie, 2007).

Potreba finančného vzdelávania vyznieva zvlášť naliehavo vzhľadom k tomu, že v súčasnosti sú do spotreby zapojené už aj malé deti, ktoré potrebujú nielen pochopiť ako pracujú peniaze, ale aj formovať a rozvíjať správne návyky, aby sa v budúcnosti vyhli problémom. Práve ľudia na prahu dospelosti by sa mali naučiť, ako budú spravovať svoje peniaze ešte predtým, ako ich začnú zarábať a míňať. Vladimír Baláž (2006) uvádza, že sú na to prinajmenšom tri veľmi závažné dôvody:

1. Stúpa počet občanov, ktorí okrem štátnej penzie budú poberať aj dôchodok z alternatívnych zdrojov, napríklad dôchodkových fondov. Budú vedieť investovať rozumne?
2. Mnoho mladých ľudí má spotrebné úvery a kreditné karty. Narastá im dlh práve v čase, keď by si mali založiť rodinu a pomýšľať na vlastné bývanie. Nájdu pozitívne riešenie?
3. Drvivá väčšina finančných transakcií sa dnes realizuje elektronicky. Napriek tomu existujú skupiny obyvateľstva, ktoré z rôznych príčin nemajú otvorený účet v banke. Sú preto vylúčené z mnohých finančných produktov, ktoré by im mohli byť potenciálne užitočné. Kde získajú potrebné informácie?

Na tieto skutočnosti reaguje aj Komisia Finančné vzdelávanie vo svojej *Správe* (2007), keď uvádza, že je vecou zásadnej dôležitosti, aby mladí ľudia získali základné ekonomické a finančné znalosti na základnej a strednej škole.

1.2 Perspektívy finančného vzdelávania

Fakt, že pre deti a mladých ľudí nie je informácia dostačujúca - je príliš pasívna a vyžaduje si vzdelávanie – aktívnu účasť v procese premýšľania akcentujú aj *Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011*, (2010, s.8) v ktorých sa odporúča „... na jednotlivých stupňoch vzdelania využívať ucelený dokument *Národný štandard finančnej gramotnosti* [...]“

schválený Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 19. marca 2009 pod číslom CD-2009-22702/9699-1:913“ V Pedagogicko-organizačných pokynoch pre školský rok 2012/2013 (2012, s. 17) sa „základným a stredným školám [...] odporúča implementovať do ŠkVP témy Národného štandardu finančnej gramotnosti.

Každodenná realita dokazuje, že finančné vzdelávanie je nevyhnutnosťou a zrejme aj preto sa finančná gramotnosť stáva súčasťou medzinárodného testovania PISA. Testovanie pätnásťročných žiakov v rámci PISA 2013 bude prvou previerkou efektívnosti finančného vzdelávania na slovenských školách. Výsledky preukážu, či finančné vzdelávanie, ktoré u nás nie je súčasťou³ vyučovania je postačujúce alebo je potrebné venovať mu oveľa väčšiu pozornosť, tak ako to požaduje aj EHSV v bode 1.4: „...EHSV požaduje, aby bolo [finančné vzdelávanie] začlenené ako povinný predmet do učebných osnov ako aj do plánov rekvalifikácie pracovníkov... EHSV zdôrazňuje, že kým sa to nezmení, nebude možné dosiahnuť žiaduce ciele pri získavaní finančných zručností“ (Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru, 2011, článok 3.8, s. 3).

Predmet by mal za cieľ okrem iného podporovať uvedomelé riadenie finančných záležitostí (sporenie, používanie kreditných kariet, pôžičky atď.) s dôrazom na sociálne zodpovedné finančné produkty. Ako je uvedené v Stanovisku cieľom tohto povinného vyučovacieho predmetu „...nemá byť iba predávanie poznatkov a postojov (finančné vzdelávanie), ale aj získanie schopnosti dobre informovaného úsudku (finančná gramotnosť), aby občania mohli v reálnom živote robiť vhodné rozhodnutia pri spravovaní svojich úspor (posilnenie finančných schopností)“ (Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru, 2011, 1.4, s.1).

Domnievame sa, že mimoriadnu pozornosť je potrebné venovať finančnému vzdelávaniu žiakov špeciálnych škôl, spadajúcich vzhľadom na handicap do skupiny populácie ohrozenej finančným vylúčením, do ktorej patria osoby s nízkym príjmom, nezamestnaní, osamelí rodičia starajúci sa o deti a osoby, ktoré z dôvodu ochorenia alebo nespôsobilosti nemôžu pracovať. Nesmieme opomenúť fakt, že finančné vylúčenie je úzko spojené s oveľa širším sociálnym vylúčením (Finančné vylúčenie – zabezpečiť primeraný prístup k základným finančným službám, 2008, s. 2). „Medzi skupiny ohrozené sociálnym vylúčením zaraďujeme občanov, ktorí v dôsledku nízkej úrovne vzdelania a kvalifikácie vykonávajú iba príležitostné pomocné práce, príp. sú bez zamestnania, ľudí s fyzickým alebo mentálnym postihnutím, mládež po ukončení ústavnej alebo ochrannej výchovy, starých ľudí a osamelých rodičov s deťmi, ktorí sa ocitnú v sociálnej núdzi stratou rodinného prostredia“ (Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania, s. 1) V tejto súvislosti si dovoľíme poznamenať, že značnú časť finančne a sociálne vylúčeného obyvateľstva tvoria príslušníci marginalizovaných rómskych komunít, ktorí sa od majoritného obyvateľstva odlišujú nielen osobitou kultúrou, hodnotovým systémom ale aj špecifickým prístupom k hospodáreniu s finančnými prostriedkami.

1.3 Finančná gramotnosť

Finančná gramotnosť je súčasťou širšej ekonomickej gramotnosti, ktorá navyše zahŕňa aj schopnosť zabezpečiť si príjem, zvažovať dôsledky osobných rozhodnutí na súčasný a budúci príjem, orientáciu na trhu pracovných príležitostí, schopnosť rozhodovať

³ Do školského vzdelávacieho programu nie je finančné vzdelávanie zapracované v podobe vyučovacieho predmetu ale spravidla ako prierezová téma.

o výdavkoch apod. Finančná gramotnosť, ako súčasť širšej ekonomickej gramotnosti, formuje poznatky, zručnosti a hodnotové postoje, ktoré by mal mať občan aby sa dokázal uplatniť v súčasnej spoločnosti.

Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0 (2008, s. 4) definuje finančnú gramotnosť nasledovne: „*Finančná gramotnosť je schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti*“.

Obširnejšie je finančná gramotnosť definovaná v *Národnej stratégii finančného vzdelávania* (2007, akt. 2010) - ústrednom dokumente pre finančné vzdelávanie v Českej republike: „*Finančná gramotnosť je súbor poznatkov, zručností a hodnotových postojov občana nevyhnutných k tomu, aby finančne zabezpečil seba a svoju rodinu v súčasnej spoločnosti a aktívne vystupoval na trhu finančných produktov a služieb. Finančne gramotný občan sa orientuje v problematike peňazí a cien a je schopný zodpovedne spravovať osobný/rodinný rozpočet, vrátane správy finančných aktív a finančných záväzkov s ohľadom na meniace sa životné situácie*“ (Altmanová, 2011, s. 64).

Definícia finančnej gramotnosti je štruktúrovaná a člení sa na niekoľko vzájomne sa prelínajúcich zložiek (Hesová, Zelendová, 2011; Altmanová, 2011):

- a) **gramotnosť peňažná** - predstavuje kompetencie nevyhnutné pre správu hotovostných a bezhotovostných peňazí a transakcie s nimi a správu nástrojov k tomu určených (napr. bežný účet, platobné nástroje apod.),
- b) **gramotnosť cenová** - predstavuje kompetencie potrebné pre porozumenie cenovým mechanizmom a inflácií,
- c) **gramotnosť rozpočtová** - zahŕňa schopnosť zvládať rôzne životné situácie z finančného hľadiska a kompetencie potrebné pre správu osobného/rodinného rozpočtu (napr. schopnosť viesť rozpočet, stanovovať finančné ciele, rozhodovať o alokácii finančných zdrojov). Rozpočtová gramotnosť zahŕňa dve špecializované zložky⁴:
 - správa finančných aktív, napr. vkladov, investícií, poistenia,
 - správa finančných záväzkov, napr. úverov alebo leasingu.

S finančnou gramotnosťou sa spája aj gramotnosť:

- **numerická** (využitie matematického aparátu pri riešení numerických úloh so vzťahom k financiám),
- **informačná** (schopnosť vyhľadať, použiť a vyhodnotiť relevantné informácie v kontexte),
- **právna** (orientácia v právnom systéme, prehľad o právach, povinnostiach a taktiež možnostiach, kam sa obrátiť o pomoc).

Rozvoj týchto gramotností je súčasne prostriedkom k vytváraniu a posilňovaniu ekonomického, právneho a politického myslenia občanov (Hesová, Zelendová, 2011).

⁴ Obe špecializované zložky si vyžadujú schopnosť orientovať sa na trhu komplikovaných finančných produktov a služieb, porovnávať ich medzi sebou a zvoliť najvhodnejšie s ohľadom na konkrétnu životnú situáciu.

2 ŠTANDARDY FINANČNEJ GRAMOTNOSTI V KONTEXTE FINANČNÉHO VZDELÁVANIA ŽIAKOV S ĽAHKÝM STUPŇOM MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA

Finančné vzdelávanie je orientované na rozvíjanie zručností potrebných pre život. Aj keď vedomosti a porozumenie sú nevyhnutné, nemali by sme ich vnímať ako hlavný cieľ finančného vzdelávania. Edukačný proces má smerovať k tomu, aby si žiaci osvojili nevyhnutné kľúčové zručnosti, ktorými má disponovať zodpovedný občan v oblasti rozumnej spotreby, kritického myslenia a trvalo udržateľného rozvoja. „*Finančne gramotný žiak by mal vedomosti, pravidla, postupy a zručnosti aplikovať vo svojom živote - jeho správanie by malo byť finančne zodpovedné*“ (Hesová, Zelendová, 2011, s. 9). Na dosiahnutie týchto cieľov žiaci - mladí spotrebiteľia potrebujú nielen vedomosti a porozumenie, ale aj kompetencie, ktoré vzhľadom k tomu, že peniaze sú neoddeliteľnou súčasťou každodenného života môžeme označiť za kompetencie celoživotné.

2.1 Kompetencie

Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0 (2008, s. 4) vymedzuje kompetencie, ktorými by mal disponovať absolvent strednej školy. Nesmieme však opomenúť fakt, že:

- kompetencie vymedzené v *Národnom štandarde* sú „cieľové“ a ich osvojovanie predstavuje dlhodobý kontinuálny proces, ktorý sa musí začať už v základnej škole,
- dĺžka štúdia na odbornom učilišti pre žiakov s mentálnym postihnutím nie je postačujúca na osvojenie kompetencií v takom rozsahu a kvalite, ako napr. na gymnáziách, stredných odborných školách, či stredných odborných učilištiach,
- nie všetci žiaci budú pokračovať v štúdiu na strednej škole (najmä žiaci špeciálnych základných škôl s mentálnym postihnutím), a práve pre nich sa stanú cieľovými tie kompetencie, ktoré získajú počas primárneho vzdelávania.

Vzhľadom k vyššie uvedenému považujeme za potrebné vymedziť kompetencie, ktorými by mal disponovať absolvent špeciálnej základnej školy pre žiakov s mentálnym postihnutím vzdelávaný v ročníkoch variantu A (spracované podľa: Finančné vzdelávanie, 2010):

„Chcieť a potrebovať“ : Byť schopný identifikovať svoje vlastné potreby vo vzťahu k určitým finančným témam.

„Hľadať a nájsť“: Nájsť vhodnú a spoľahlivú informáciu.

„Analyzovať a hodnotiť“: Zistiť ako pracujú financie, byť schopný nájsť informáciu, prevziať informované rozhodnutie a vhodne reagovať na dosiahnutie svojich cieľov najvhodnejším spôsobom.

„Porovnávať“ : Byť schopný „rozhladať sa“ a porovnať rôzne ponuky.

- „Rozhodovať“:** Byť schopný uskutočňovať informované a zodpovedné rozhodnutia.
- „Používať“:** Byť schopný efektívne reagovať vo vzťahu k finančným záležitostiam relevantným k ich potrebám a uskutočniť jednoduché alebo komplikované transakcie.
- „Hodnotiť dôsledky“:** Byť schopný predpovedať pozitívne alebo negatívne následky z rôznych rozhodnutí a aktivít, najmä riziká a nebezpečenstvá, ktoré sa často nachádzajú „tlačené malými písmenami“.

2.2 Témy a očakávania

Národný štandard finančnej gramotnosti okrem minimálnych požiadaviek na funkčnú finančnú gramotnosť absolventov prostredníctvom osvojených kompetencií vymedzuje aj témy zoradené do siedmich⁵ vybraných kategórií finančnej gramotnosti. Obsah tém predpokladá, že žiaci disponujú základnými východiskovými poznatkami a zručnosťami, ktoré nadobudli v prostredí svojich rodín, resp. v praktickom živote. Tento predpoklad je u žiakov s mentálnym postihnutím naplnený len zriedkavo nakoľko:

- rodičia zapájajú svoje deti (práve vzhľadom na ich postihnutie) do finančného života rodiny len výnimočne,
- deti pochádzajúce z rodín v hmotnej núdzi, z rodín finančne a sociálne vylúčených majú zamedzený prístup k mnohým, pre intaktnú populáciu „bežným“ informáciám a finančným produktom, v dôsledku čoho absentujú u žiakov „bežné“ zručnosti,
- mnoho žiakov s mentálnym postihnutím pochádza z rómskej komunity, pre ktorú je príznačná o.i. aj krátkodobá orientácia rómskej kultúry – „...zameranosť spoločnosti len na blízke ciele a na okamžité výsledky. Rómske etnikum žije prevažne prítomnosťou, Rómovia sa príliš nestarajú o budúcnosť, ale veria, že bude lepšie a budúcnosť si idealizujú“ (Kundrátová, 2010).

Vychádzajúc z vyššie uvedeného si dovoľujeme konštatovať, že obsah tém vymedzený *Národným štandardom finančnej gramotnosti* je pre žiakov s mentálnym postihnutím „odtrhnutý od života“, a teda bez náležitej modifikácie nepraktický (napr.: pre žiakov z rodín v hmotnej núdzi a finančne vylúčených je téma „*Úver a dlh*“ bez poukázania na možnosti tvorby úspor v domácnosti čiste teoretickou záležitosťou; téma „*Sporenie a investovanie*“ je pre rómskych žiakov „cudzí“, v rozpore s ich kultúrou).

Národný štandard finančnej gramotnosti vymedzuje aj očakávania, ktoré opisujú, akým spôsobom by mali žiaci byť schopní aplikovať vedomosti a zručnosti pri každodenných finančných rozhodnutiach a činnostiach. Vzhľadom k vyššie uvedenému poukazujeme na ich náročnosť, a teda potrebu modifikácie. Očakávania posúvame k primárnym finančným zručnostiam nevyhnutným pre život (napr.: základné zručnosti hotovostného a bezhotovostného platobného styku), ktoré u žiakov s mentálnym postihnutím absentujú. Vychádzajúc z faktu, že:

⁵ 1. Človek vo sfére peňazí; 2. Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí; 3. Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb - príjem a práca; 4. Plánovanie a hospodárenie s peniazmi; 5. Úver a dlh; 6. Sporenie a investovanie; 7. Riadenie rizika a poistenie.

- finančné prostredie je pre väčšinu žiakov s mentálnym postihnutím neznáme a komplikované,
- prostredníctvom finančného vzdelávania vstupujú do finančného prostredia bez základných poznatkov a zručností,
- psychické procesy mentálne postihnutých jedincov sa vyznačujú osobitosťami, ktoré je potrebné v procese edukácie akceptovať,
- v budúcnosti nebudú žiaci s mentálnym postihnutím vytrhnúť z finančného prostredia, naopak stane súčasťou ich bežného života,
- finančná gramotnosť je jednou z ciest úspešnej integrácie jedinca so zdravotným znevýhodneným do spoločnosti.

považujem za nevyhnutnosť venovať finančného vzdelávaniu náležitú pozornosť.

Prax preukazuje, že finančné vzdelávanie v podobe prierezovej témy neprináša potrebnú úroveň finančnej gramotnosti. V edukácii žiakov s mentálnym postihnutím je potrebné vytvoriť široký priestor, ktorý by umožňoval dôkladne aplikovať špeciálno-pedagogické metódy a systematicky precvičovať zručnosti žiakov. Tieto skutočnosti sa stali podnetom pre vytvorenie Učebných osnov predmetu Praktická matematika, ktorý je zaradený do Školského vzdelávacieho programu ako samostatný vyučovací predmet.

Predmet Praktická matematika môžeme vzhľadom na jeho obsah a zameranie zaradiť do viacerých vzdelávacích oblastí, s ktorými finančné vzdelávanie a finančná gramotnosť úzko súvisia - Človek a spoločnosť, Človek a hodnoty, Matematika a práca s informáciami, Človek a svet práce. Vzhľadom k tomu, že finančnú gramotnosť v podmienkach špeciálnej školy môže budovať prioritne na základoch gramotnosti numerickej a hlavnou činnosťou žiakov bude práca s informáciami, zaradili sme predmet Praktická matematika do vzdelávacej oblasti Matematika a práca s informáciami.

Zdôrazňujeme, že vo vyučovaní predmetu je nevyhnutné akceptovať princípy finančného vzdelávania, a to (Hesová - Zelendová, 2011):

- **Princíp všeobecnosti:** projekty (obsah) finančného vzdelávania majú svojím charakterom rozvíjať a zvyšovať úroveň finančnej gramotnosti v zmysle základnej orientácie a prehľadu o finančných produktoch či službách, avšak nesmú sa týkať propagácie konkrétnych produktov a služieb.
- **Princíp odbornosti:** korektnosť obsahu finančného vzdelávania po odbornej stránke ako aj odborná úroveň vzdelávateľov, ktorí by mali disponovať dostatočnými schopnosťami a zručnosťami z oblasti vzdelávania a aj financií, sú nevyhnutnosťou.
- **Princíp integrácie** požaduje prepájať, využívať medzipredmetové vzťahy so spoločenskovednými predmetmi, matematikou a IKT.
- **Princíp názornosti** vyžaduje pracovať s príkladmi, ktoré sú blízke bežnému životu žiakov, vziať žiakov do výukových situácií prostredníctvom hrania rolí.
- **Princíp etiky** zdôrazňuje potrebu pedagogického taktu - nepracovať s citlivými osobnými údajmi, rešpektovať súkromie žiakov a ich rodín, nastaviť bezpečné prostredie pre žiakov i rodičov.

Vytvorením Učebných osnov je naplnený jeden z hlavných princípov finančného vzdelávania - **princíp zacielenia**, podľa ktorého konkrétne projekty či vzdelávacie programy by mali jasne

vymedziť cieľovú skupinu, pre ktorú sú určené, a využívať vhodné informačné kanály
vzhľadom k zvolenej cieľovej skupine tak, aby nedochádzalo k chybnéj interpretácii.

3 PRAKTICKÁ MATEMATIKA

3.1 Učebné osnovy

Vzdelávacia oblasť: MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI

Predmet: PRAKTICKÁ MATEMATIKA

Charakteristika predmetu:

Predmet Praktická matematika má vo vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím dôležité postavenie pretože, podobne ako matematika, rozvíja myslenie žiakov, učí žiakov kriticky myslieť, nenechať sa manipulovať, rozumieť sebe, iným ľuďom a svetu, v ktorom žijú. V tomto predmete žiaci získavajú základy finančnej gramotnosti, ktorá sa stáva nevyhnutnosťou pre lepšie uplatnenie sa v súčasnom svete, v ktorom schopnosť racionálne riešiť svoju finančnú situáciu znamená jednoznačnú výhodu. Žiaci získavajú základné poznatky, zručnosti a skúsenosti v oblasti finančného vzdelávania a manažmentu osobných financií, osvojujú si základy zodpovedného rozhodovania a racionálneho plánovania, bez ktorých nie je možné robiť kvalifikované rozhodnutia, ktoré majú vplyv na osobný aj rodinný rozpočet. Pochopením vzťahu medzi prácou a finančným príjmom si uvedomujú potrebu vzdelania pre uplatnenie sa na trhu práce, ako aj význam samotnej práce pre uspokojovanie životných potrieb, zvyšovanie životnej úrovne a plnohodnotný život človeka, čím získavajú reálny pohľad na príčiny bohatstva a chudoby. Osvojujú si poznatky o tom, ako pracujú peniaze a rozvíjaním správnych návykov sa učia predchádzať problémom spojených s nekritickým posúdením stavu a reálnych možností, prevzatím neprimeraného rizika hazardom, zavádzaním spotrebiteľa, podvodmi, neetickým správaním, ale aj nezodpovedným a ľahkovážnym prístupom.

Predmet Praktická matematika cieľavedome ovplyvňuje poznanie a konanie žiakov. Vplýva na žiakov v tom smere, aby si uvedomovali zodpovednosť k sebe, svojim blízkym, spoluobčanom i celej spoločnosti. Vedie ich k tomu, aby svojimi postojmi a činmi prejavovali pozitívny vzťah k práci, zodpovedný prístup k hospodáreniu s peniazmi, aby si uvedomili a osvojili potrebu hospodárneho správania sa v domácnosti, hospodárneho zaobchádzania s osobnými vecami, pomôckami a predmetmi v škole aj mimo nej.

Predmet venuje pozornosť i rozvoju citovej a vôľovej sféry osobnosti žiaka. Zameriava sa na pozitívne ovplyvnenie hodnotovej orientácie žiakov tak, aby sa z nich stali slušní a zodpovední ľudia, hodnotová orientácia ktorých bude prínosom pre ich osobný a rodinný život i pre život spoločnosti.

Obsah vyučovacieho predmetu je založený na uplatňovaní väzieb výchovy a vzdelávania, na spájaní teoretických poznatkov s osobnou praxou, so životnými zážitkami a skúsenosťami žiakov. Získané poznatky vychádzajúce zo základných princípov finančnej gramotnosti poskytujú žiakom vhodnú orientáciu pre budúci život.

8. ročník

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina týždenne

Ciele vyučovacieho predmetu:

- uvedomiť si význam práce a hodnotu peňazí pre existenciu rodiny a spoločnosti,
- rozpoznať čo je pre život nutné, čo potrebujeme a čo si môžeme dovoliť,
- orientovať sa v základných pojmoch finančného prostredia (vklad – výber – úhrada),
- samostatne vyplniť tlačivá potrebné pre hotovostný platobný styk (poštový peňažný poukaz, vklad na účet, úhrada z účtu),
- rozvíjať kritické myslenie, nepodľahnúť nekorektným a zavádzajúcim ponukám,
- orientovať sa v cenách,
- zhodnotiť výhodnosť nákupu z rôznych hľadísk,
- pochopiť, že sporením dochádza k zhodnocovaniu kapitálu a majetku,
- použiť finančnú alebo on-line kalkulačku na zistenie celkovej ceny splatenia pôžičky s odlišnými úrokovými sadzbami a odlišnou dĺžkou splácania.

Obsah:

I. Všetko o peniazoch

- Človek vo sfére peňazí – finančný kolotoč

1. Hotovostné platby

- Ako dobre poznáme bankovky?
- Platíme poštovou poukážkou
- Uhrádzame na účet

2. Bezhotovostné platby

- Bankový účet
- Platobná karta
- Ochrana pred zneužitím

3. Rozpočet domácnosti

- Ako k nám prichádzajú peniaze
- Koľko stojí domácnosť?
- Bez jedla sa nedá žiť
- Nakupujeme školské pomôcky
- Počítame náklady na živobytie
- Osobný finančný plán

4. Rodinné nákupy

- Nevyhnutné – potrebné – zbytočné
- Pripravujeme oslavu
- Nakupujeme s reklamou

5. Ochrana spotrebiteľa

- Reklamácia tovaru

II. Zodpovedné rozhodovanie

1. Vyššie príjmy ako výdaje

- Úspory v domácnosti
- Cent ku centu – začíname sporiť a šetriť
- Núdzový fond

2. Sporenie

- Aj peniaze môžu rásť
- Sporco vyberá najlepšiu ponuku
- 3. Keď príjmy nestačia**
- Čo sa stane, ak nezaplatíme
- Cesta na dno: stávky, lotérie, hazard, gamblerstvo
- 4. Pôžička**
- Počítame úrok
- Povinnosti dlžníka
- Ručiteľ a spoludlžník
- Vyberáme z ponúk

Učebné zdroje:

www.dolceta.eu/slovensko/Mod7/

www.financnivzdelavani.cz/

Plné vrecká peňazí. Ako sa točia peniaze

obchodná reklama

ponuky produktov bankových a finančných inštitúcií.

3.2 Harmonizácia Učebných osnov s Národným štandardom finančnej gramotnosti na úrovni 1 - ISCED 1.

Absencia učebníc, metodickéj príručky resp. pracovných listov k predmetu Praktická matematika môže byť závažnou prekážkou pri príprave učiteľa na vyučovaciu hodinu. Navyše aj Učebné osnovy predmetu sú koncipované heslovite, obsérne, čo môže spôsobovať vyučujúcemu ťažkosti pri stanovovaní edukačných cieľov. V tomto kontexte sú jedinou pomôckou pre učiteľa očakávania určené Národným štandardom finančnej gramotnosti, ktoré je, ako sme už uviedli, potrebné modifikovať s ohľadom na osobitosti žiakov s mentálnym postihnutím.

Pre uľahčenie orientácie v problematike finančného vzdelávania a finančnej gramotnosti uvádzam prehľad harmonizácie učebných osnov predmetu Praktická matematika s Národným štandardom finančnej gramotnosti na úrovni 1:

Tematický okruh: I. Všetko o peniazoch	
Tematický celok/Téma	Národný štandard finančnej gramotnosti (očakávania)
Človek vo sfére peňazí – finančný kolotoč	
1. Hotovostné platby	
Ako dobre poznáme bankovky?	
Platíme poštovou poukážkou	Demonštrovať zručnosti v uskutočňovaní základných finančných úloh vypísania šeku.
Uhrádzame na účet	
2. Bezhotovostné platby	Diskutovať o výhodách a nevýhodách jednotlivých platobných metód.
Bankový účet	
Platobná karta	Vyplniť bežnú žiadosť o vydanie kreditnej karty. Vysvetliť, ako sa líšia debetné karty od kreditných kariet. Vysvetliť, ako fungujú šeky, debetné a kreditné karty.

Ochrana pred zneužitím	Opísať, ktoré druhy osobných informácií by nemali byť odhalené tretím osobám, možné dôsledky takéhoto odhalenia a problémy, ktoré sa môžu objaviť v prípade, že sa človek stane obeťou krádeže osobných údajov. Uviesť spôsoby, ktorými zloději môžu získať osobné údaje a informácie. Odporúčať kroky, ktoré by obeť krádeže osobných údajov mala podniknúť na opätovné získanie osobnej bezpečnosti.
3. Rozpočet domácnosti	
Ako k nám prichádzajú peniaze	Posúdiť spôsoby, akými rodičia zabezpečujú životné potreby celej rodiny. Vedieť popísať spôsob zabezpečenia peňazí vo vlastnej rodine a porovnať ho so zabezpečením v inej rodine. Vysvetliť pojem mzda. Uviesť príklad štátneho príspevku.
Koľko stojí domácnosť?	Opísať, za čo všetko rodičia v domácnosti platia. Uviesť príklady hospodárneho zaobchádzania s osobnými vecami, hospodárneho správania sa v domácnosti.
Bez jedla sa nedá žiť	Uviesť príklady hospodárneho zaobchádzania s osobnými vecami, hospodárneho správania sa v domácnosti. Porovnať ceny rovnakého výrobku v dvoch rôznych obchodoch.
Nakupujeme školské pomôcky	Osvojiť si potrebu hospodárneho zaobchádzania s pomôckami a predmetmi v škole aj mimo nej. Porovnať ceny rovnakého výrobku v dvoch rôznych obchodoch.
Počítame náklady na živobytie	Uviesť príklady hospodárneho zaobchádzania s osobnými vecami, hospodárneho správania sa v domácnosti. Použiť kalkulačku na výpočet očakávaného príjmu k udržaniu životnej úrovne.
Osobný finančný plán	Vypracovať osobný finančný plán. Diskutovať o prvkoch osobného rozpočtu, (príjmy, výdavky a úspory).
4. Rodinné nákupy	
Nevyhnutné–potrebné–zbytočné	Pomenovať základné ľudské potreby. Opísať príklady základných životných potrieb. Zoradiť osobné želania a potreby podľa ich dôležitosti. Chápať funkciu peňazí ako prostriedku na ich zabezpečenie.
Pripravujeme oslavu	Porovnať ceny rovnakého výrobku v dvoch rôznych obchodoch. Uplatniť spotrebiteľské zručnosti pri zodpovednom rozhodovaní o nákupe.
Nakupujeme s reklamou	Vedieť vyhodnotiť vplyv reklamy na spotrebu. Zaujať kritický postoj k informáciám poskytovaným reklamou. Uviesť príklady ako vonkajšie činitele (napr. marketing alebo reklamné techniky) môžu u rozličných jedincov ovplyvniť rozhodnutie, na čo minúť peniaze.
5. Ochrana spotrebiteľa	
Reklamácia tovaru	Vedieť stručne zhrnúť hlavné princípy ochrany spotrebiteľov. Vysvetliť podmienky na vrátenie výrobkov v miestnych obchodoch. Vysvetliť kroky pri riešení reklamácie podanej zákazníkom. Napísať sťažnosť na základe porušenia zákona o ochrane spotrebiteľa.

Tematický okruh:	II. Zodpovedné rozhodovanie
1. Vyššie príjmy ako výdaje	
Úspory v domácnosti	
Cent ku centu – začíname šoriť a šetriť	Opísať svoju predstavu o tom, ako človek môže šoriť.
Núdzový fond	Vysvetliť hodnotu a význam „núdzového fondu“.
2. Sporenie	
Aj peniaze môžu rásť	Vysvetliť, prečo je dobré ukladať peniaze vo finančnej inštitúcii. Uviesť príklady, ako sporenie môže zlepšiť finančnú prosperitu. Popísať výhody sporenia peňazí na starobu prostredníctvom dôchodkových programov.
Sporko vyberá najlepšiu ponuku	Vysvetliť, na čo by človek mohol minúť väčšiu sumu peňazí, ktorú si našetril v peňažnej inštitúcii.
3. Keď príjmy nestačia	Opísať situácie, kedy si človek peniaze/predmety nakupuje a kedy si ich požičiava. Popísať dôsledky oboch možností.
Čo sa stane, ak nezaplatíme	Uviesť príklady legálnych a nelegálnych postupov pri vymáhaní dlhov.
Cesta na dno: stávky, lotérie, hazard, gamblerstvo	
4. Pôžička	Opísať, aké vlastnosti by mal mať človek, ktorý si požičia obľúbenú osobnú vec iného človeka. Opísať postup, ako si môže človek opätovne získať dôveru požičiavajúceho, ak stratil alebo poškodil požičanú osobnú vec. Vysvetliť, prečo finančné inštitúcie požičiavajú peniaze. Opísať výhody a nevýhody využívania úveru. Vysvetliť, prečo je dôležité vybudovať si pozitívnu úverovú históriu.
Počítame úrok	Použiť finančnú alebo on-line kalkulačku na zistenie celkovej ceny splatenia pôžičky s odlišnými úrokovými sadzbami a odlišnou dĺžkou splácania.
Povinnosti dlžníka	Uviesť príklady legálnych a nelegálnych postupov pri vymáhaní dlhov. Opísať práva dlžníkov a veriteľov, týkajúce sa zrážok zo mzdy a odňatia majetku v prípade nezaplatenia dlhu.
Ručiteľ a spoludlžník	Opísať práva dlžníkov a veriteľov, týkajúce sa zrážok zo mzdy a odňatia majetku v prípade nezaplatenia dlhu.
Vyberáme z ponúk	

4 METODICKÉ POZNÁMKY A ODPORÚČANIA K VYUČOVANIU PREDMETU PRAKTICKÁ MATEMATIKA

Vo vzťahu k finančnému vzdelávaniu akcentujem potrebu vytvorenia čo najautentickejšieho prostredia, v ktorom sa budú žiaci pohybovať počas celého svojho života.

4.1 Autentické prostredie

Na rozdiel od intaktnej populácie však žiakom s mentálnym postihnutím vzhľadom na ich handicap (aj sociokultúrny) chýbajú elementárne zručnosti nevyhnutné pre fungovanie v reálnom svete, vrátane postojov k rešpektovaniu a dodržiavaniu stanovených pravidiel. Finančné vzdelávanie sa preto musí začať od základu – zodpovedného prístupu ku všetkému čo jedinec robí vrátane znášania dôsledkov za ľahkovážnosť a povrchnosť. Je veľmi dôležité, aby sa autenticnosť prostredia neobmedzovala len na jeden priestor, ale naopak, prelínala na úrovniach žiak – trieda (vyučovacia hodina) – škola.

4.1.1 Na úrovni žiak

Prax preukazuje, že jedinci s mentálnym postihnutím si na svoje osobné veci nedávajú príliš veľký pozor, osobitne rómske deti, u ktorých je pojem osobného vlastníctva a vlastníckych vzťahov značne deformovaný. Slová „*stratil som,... zabudol som,... ukradli mi,... to je moje, lebo ja som to našiel...*“ sú v slovníku našich žiakov úplne bežné a navyše sú používané ako zdôvodnenie nesplnenia povinnosti, resp. prisvojenia si cudzej veci a neoprávneného obohatenia sa bez uvedomenia si legitímnosti nasledovného trestu.

Pri budovaní pocitu zodpovednosti za osobné aj zverené veci odporúčam hru „**Peňaženka**“, ktorá sa bude kontinuálne tiahnuť až do konca klasifikačného obdobia, pričom finančný obsah peňaženky bude jedným z kritérií pre hodnotenie a klasifikáciu žiakov. Je žiaduce, aby sa hra, postupne dopĺňaná o nové prvky finančnej gramotnosti, neobmedzovala len na konkrétnu vyučovaciu hodinu, ale na celé školské vyučovanie, resp. aj čas mimo vyučovania.

Pomôcky: peňaženka, imitácie bankoviek, poštový peňažný poukaz, tlačivo Vklad v hotovosti, „trezor“, obálky, zošit na lepenie dokladov o úhrade, lepidlo.

Postup hry:

Hra sa začína tým, že každý žiak si osobne - kvôli vytvoreniu pocitu osobného vlastníctva k predmetu - zhotoví peňaženku (napr. aj v rámci pracovného vyučovania). Rozhodne neodporúčam uľahčiť žiakom prácu tým, že im peňaženky zabezpečí učiteľ – pre žiaka to bude cudzia vec a predmetu potrebný vlastnícky vzťah k danému predmetu sa nevytvorí.

Kvôli autenticite si žiaci do peňaženky uložia imitácie bankoviek (viď 4.1.2 b) s rovnakou východiskovou sumou, ktorá sa bude v priebehu školského roka meniť v závislosti od plnenia úloh. Je dôležité, aby žiaci tieto „peniaze“ nedostali, ale si ich zaslúžili, napr. v rámci témy „*Ako dobre poznáme bankovky?*“ ako odmenu za správne rozlíšenie falošných bankoviek, určenie ochranných znakov a pod.

Úlohou žiakov bude dávať si na peňaženku pozor, teda nestratiť ju, nedať si ju ukradnúť, nezničiť, nepoškodiť ju a neprísť o peniaze, ktoré budú nevyhnutne potrebovať pri riešení jednotlivých úloh. Dôležitým prvkom hry je zabezpečenie majetku v „trezore“, z ktorého si žiaci vyzdvihujú peňaženky na začiatku a ukladajú po skončení vyučovania.

Nesmieme opomenúť prevenčný charakter hry poukázaním na dôsledky trestného činu poškodenia, zničenia cudzej veci, krádeže a neoprávneného obohatenia sa (pri neohlásení nálezu cudzej veci). Plnenie úlohy kontrolujeme v týždňových intervaloch, pričom splnenie úlohy hodnotíme finančnou odmenou a nesplnenie finančnou pokutou, podľa „sadzobníka“:

	Odmena	Pokuta
Komplexné splnenie úlohy	100 E	-----
Poškodenie, zničenie peňaženky	-----	20 E
Strata peňaženky s celým obsahom	-----	140 E
Strata peňazí	-----	100 E
Strata peňaženky (bez peňazí)	-----	50 E
Neohlásenie nájdania cudzej peňaženky	-----	50 E
Ohlásenie nálezu cudzej peňaženky	50 E	-----
Ukradnutie cudzej peňaženky	-----	100 E

V prípade, že žiak nebude mať finančné prostriedky na zaplatenie pokuty a na zabezpečenie novej peňaženky, môže si peniaze požičať od spolužiakov, alebo si ich „zarobiť“ splnením iných úloh.

Vyplácanie odmeny a úhradu pokuty realizujeme formami hotovostného platobného styku, s ktorými sa žiaci v živote stretnú najčastejšie - poštovým peňažným poukazom alebo vkladom na účet. Aj keď je to (najmä spočiatku a predovšetkým pre učiteľa) časovo náročnejšia činnosť, vytvárame ňou priestor pre to, aby žiaci prakticky aplikovali poznatky, precvičili si a upevnili zručnosti, ktoré boli obsahom tém „*Platíme poštovou poukážkou*“ a „*Uhrádzame na účet*“. Výplatu odmeny aj platenie pokuty realizujeme takisto čo najautentickejším spôsobom, tzn. prostredníctvom „Školskej pošty“ (viď 4.1.3) resp. po „zriadení bankového účtu“ v „Školskej banke“ hotovostným vkladom na účet, alebo príkazom na úhradu (precvičovanie poznatkov a zručností z tematického celku „*Bezhotovostné platby*“).

Každá vyučovacia hodina sa začína doručovaním „pošty“:

- pre **prevzatie odmeny** si žiaci nájdu peňažný poukaz a na „Školskej pošte“ im budú vyplatené peniaze v súlade s prevádzkovými podmienkami pošty, t.z. po predložení preukazu totožnosti (prevenčný zámer: naši žiaci nie sú navyknutí nosiť so sebou doklady a ignorovanie tejto občianskej povinnosti im môže spôsobiť nemalé problémy),
- **pre zaplatenie pokuty** žiaci nájdu „Výzvu“ (v autentickom jazyku) obsahujúcu všetky údaje potrebné pre jej úhradu.

Okrem zodpovednosti je potrebné žiakov s mentálnym postihnutím viesť aj k dôkladnosti. Efektívnym prostriedkom k dosiahnutiu tohto cieľa sú v rámci tejto hry „Upomienky“ za nezaplatenie úhrady. Žiaci sú už totiž na začiatku hry upovedomení o význame dokladu o zaplatení a potrebe jeho úschovy (lepiť do zošita). Pri preukázaní úhrady je upomienka stornovaná, ale pri nepreukázaní dokladu musí žiak opätovne zaplatiť pokutu aj s vyrúbeným

poplatkom (penále). Touto cestou ich pripravujeme aj pre pochopenie práv spotrebiteľa (téma „Ochrana spotrebiteľa“), nakoľko bez dokladu o zaplatení reklamácia tovaru nie je možná.

Finančné prostriedky, ktoré žiak získal sú východiskovou bázou pri tematických celkoch „Rozpočet domácnosti“, „Sporenie“ a „Pôžička“.

4.1.2 Na úrovni trieda (vyučovacia hodina)

Požiadavka autentického finančného prostredia je na úrovni triedy sťažená deformovaným pohľadom žiakov na zdroj a pôvod finančných príjmov ich rodín. Drvivá väčšina žiakov považuje za zdroj peňazí štát, ktorý im dáva sociálne dávky, rodinné prídavky, materský príplatok a podporu v nezamestnanosti. Takéto vnímanie je síce celkom pochopiteľné vzhľadom na vysokú nezamestnanosť (najmä rómskeho obyvateľstva) a sociálnu odkázanosť mnohých rodín, avšak nemôžeme žiakov ponechať v presvedčení, príznačnom pre marginalizované komunity, že za ich životnú situáciu je zodpovedný štát a ten sa musí o svojich občanov postarať. Je nevyhnutné, aby žiaci pochopili, že predovšetkým oni sami musia hľadať riešenie – prácu, ktorá je zdrojom finančných príjmov väčšiny obyvateľstva. Je nesmierne ťažké akcentovať význam práce pre život jedinca, pokiaľ sa žiak pohybuje v kruhu dobrovoľných poberateľov štátnych dávok, ktorým chýbajú akékoľvek pracovné návyky.

Napriek týmto skutočnostiam práve na hodinách finančného vzdelávania môžeme názorne objasniť vzájomnú podmienenosť vzťahov: práca – peniaze – životná úroveň a to tak, že:

- učenie je tiež práca a žiaci tým, že sa učia vlastne pracujú,
- za učenie, teda prácu nebudú hodnotení známkami, ale tak isto, ako sú za prácu odmeňovaní dospelí - peniazmi (prepojenie na hru „Peňaženka“),
- výsledky žiakov budú odmeňované podľa „pracovných“ kritérií:

Známka	Odmena	Pokuta
1	50 E	-----
2	40 E	-----
3	40 E	-----
4	-----	30 E
5	-----	50 E
Činnosť		
Aktivita	20	-----
Pasivita	-----	40 E

Je na zvážení učiteľa, či žiakov s týmito kritériami oboznámi a vyplatí „mzdu“ na každej vyučovacej hodine, alebo využije moment prekvapenia - vyplatí mesačnú „mzdu“ podľa „mesačných pracovných výkazov“ na konci mesiaca. Osobne sa prikláňam k druhej alternatíve, pretože presnejšie modeluje reálny život a zasahuje aj do oblastí, ktoré s finančnou gramotnosťou súvisia:

- pracovnoprávna oblasť: práceneschopný zamestnanec nemá na mzdu nárok,
- daňová oblasť: žiakom bude vyplatená „mzda“ znížená o daň.

Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že práve problematika dane je pre žiakov nepochopiteľná, vyvoláva v nich pocit krivdy a „oprávneného“ rozhorčenia, ktorý spravidla vyvrcholí negatívnym postojom k práci – zdroju príjmov. Pre ilustráciu: „*Prečo mi beriete moje peniaze?... Ja som sa snažil(a), a vy ste si vzali moje peniaze, ta vám sa žije!... Neoplatí sa robiť, keď dostanem menej ako mám dostať... Neoplatí sa robiť, radšej ostanem na podpore...*“ Upozorňujem, že pokiaľ žiakom následne neobjasníme význam daní a fungovanie sociálneho systému, zanechá na nich „daňový šok“ negatívne dôsledky v zmysle odmietavého prístupu k práci ako zdroju príjmov. Zmierlivý postoj k daní zaujmú žiaci po objasnení súvislosti daň – štátne dávky, teda vo chvíli, keď zistia, že práve z daní štát vypláca všetky dávky, na ktoré sú ich rodiny odkázané a až v tomto kontexte sú „... dane dobré, ... spravodlivé, ...potrebné...“. Napriek tomu, že daňová problematika je náročná a pre žiakov špeciálnych škôl (aj vzhľadom na ich sociálne prostredie) komplikovaná v zmysle jej pozitívneho prijatia, rozhodne by sme ju nemali vynechať. Domnievam sa, že je to jedna (ak nie jediná) príležitosť pre vysvetlenie a pochopenie pojmov „hrubá“ a „čistá“ mzda – pojmov, ktoré sú potrebné pre správnu orientáciu v inzercii práce i pri uzatváraní pracovných zmlúv.

Daňová problematika je navyše obsahovou súčasťou Národného štandardu finančnej gramotnosti. Téma „*Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb - príjem a práca*“ v čiastkovej kompetencii 6 zahŕňa zručnosť, schopnosť absolventa na úrovni 2 (2008, s. 14):

- „*Definovať daň a vysvetliť rozdiel medzi daňou z pridanej hodnoty a daňou z príjmu*“.
- „*Uviesť príklad spôsobov, akými štát využíva príjmy z daní*“.

Daňová problematika nie je samostatnou témou učebných osnov predmetu Praktická matematika, nakoľko sa podľa Národného štandardu nevzťahuje na žiakov úrovne 1 (ISCED 1). Uplatnenie daňového princípu pri hodnotení práce a výkonov žiakov vo finančnom vzdelávaní považujeme za vhodný spôsob, ako oboznámiť žiakov s podstatou a významom daní pre život jedinca i celej spoločnosti.

Potreba tvorby autentického prostredia kladie zvýšené nároky nielen na tvorivosť a kreativitu učiteľa, ale aj na jeho „**herecké**“ **schopnosti**, nakoľko najmä spočiatku bude v závislosti od témy suplovať úlohu poštového doručovateľa, zamestnanca pošty, banky, poisťovne ale aj príslušníka polície (postupne tieto roly môžu prevziať žiaci).

Veľké nároky na vyučujúceho kladie aj **dynamickosť**, ktorá je jedným zo špecifík finančného vzdelávania. Nakoľko sa finančný svet rýchlo mení, musí učiteľ neustále sledovať zmeny (napr. zmeny zákonov, výška daní, výhodnosť finančných produktov atď.), aktualizovať vzdelávací obsah a inovovať autentické učebné pomôcky.

Je nevyhnutné, aby učiteľ akceptoval, že v procese finančného vzdelávania plní úlohu **sprievodcu po finančnom svete**. „*Učiteľ by si však mal uvedomiť, že nie je finančným poradcom – jeho úlohou nie je riešiť finančné problémy žiakov a ich blízkych. Jeho úlohou je predovšetkým rozvíjať finančné zručnosti, naučiť žiakov finančne myslieť*“ (Hesová, Zelendová, 2011, s. 9). Učiteľ môže úlohu sprievodcu po finančnom svete úspešne zvládnuť len vtedy, ak vo vytvorenom autentickom prostredí bude používať:

- Autentický jazyk** – v reálnom svete vládne uniformita v jazyku komunikácie – žiadna inštitúcia nepoužíva rozdielny jazyk pre intaktnú a handicapovanú populáciu

(s výnimkou nevidiacich a slabozrakých). Nakoľko (aj) tento fakt stojí v pozadí „negramotnosti“ a neschopnosti jedincov správne reagovať na inštrukcie, nezriedka sa stáva príčinou mnohých problémov, a práve preto sa žiaci s mentálnym postihnutím musia naučiť „čítať a používať jednotný jazyk“. Je dôležité, aby učiteľ nestrácal túto skutočnosť zo zreteľa a pri koncipovaní úloh plynule prešiel z jednoduchého (pre žiakov zrozumiteľného) jazyka k zložitému, ale jednotnému jazyku, ktorý ich bude obklopovať počas celého života. Môže sa zdať, že požiadavka komunikácie v autentickom jazyku je v rozpore so zásadou primeranosti, avšak pre život je táto zručnosť nevyhnutná.

b) Autentické učebné pomôcky

Učebné pomôcky sú neodmysliteľnou súčasťou edukácie žiakov. Umožňujú aplikovať metódy názornosti a multisenzorického sprostredkovania, ktoré majú vzhľadom na osobitosti psychických procesov jedincov s mentálnym postihnutím v procese edukácie mimoriadny význam. Je dôležité, aby vo finančnom vzdelávaní žiaci pracovali s **autentickými pomôckami** – tlačovinami a tlačivami, ktoré používajú finančné inštitúcie pretože:

- umožňujú žiakom osvojiť si „jednotný jazyk“ a prakticky ho používať,
- farba a tvar sú dôležitými rozlišovacími prvkami aj pre intaktnú populáciu a pre žiakov s mentálnym postihnutím to platí dvojnásobne.

Akcentujem, že deficit v rozlišovacích schopnostiach jedincov s mentálnym postihnutím môže mať ďalekosiahle dôsledky – v porovnaní s intaktnými jedincami sa oveľa ľahšie stanú obeťami podvodníkov (napr. pri rozmieňaní peňazí im vydajú falošné bankovky) a následne aj páchatelmi trestných činov (pri platení tieto bankovky použijú). V tomto kontexte vyniká preventívny charakter finančného vzdelávania, efektívnosť ktorého je o.i. podmienená aj **autentickosťou platidiel**, s ktorými žiaci na vyučovaní pracujú. Odporúčam, aby v súlade so zásadou spojenia teórie s praxou:

- žiaci od prvého kontaktu s platidlami na vyučovacej hodine manipulovali s čo najvernejšími imitáciami bankoviek, nakoľko len tak sa naučia zmyslovo spoznávať ich ochranné prvky,
- imitácie bankoviek boli priamo pred žiakmi označené proti prípadnému zneužitiu samotnými žiakmi s poukázaním na dôsledky trestného činu falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí, ich distribúcie ako aj vedomej platby falošnými bankovkami.

c) Pomôcky podporujúce rozvoj finančnej gramotnosti

Kalkulačka je neodmysliteľnou pomôckou vo finančnom vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím, nakoľko:

- budujeme na základoch numerickej gramotnosti,
- žiaci neovládajú matematické operácie s desatinnými číslami a percentá (v učebných osnovách predmetu matematika sú zaradené až v 8. ročníku).

IKT, internet ako zdroj informácií najrôznejšieho druhu výraznou mierou prispieva k rozvoju informačnej gramotnosti. Je nezastupiteľnou pomôckou a zdrojom informácií pri tematických celkoch „Sporenie“ a „Pôžička“.

Reklamné a propagačné materiály napomáhajú budovaniu a rozvíjaniu cenovej gramotnosti. Najkomplikovanejším problémom pre žiakov s mentálnym postihnutím je

získovanie výhodnosti nákupu. Výhodnosť nákupu totiž žiaci nehodnotia v reláciách hmotnosť – cena ale počet kusov – cena. Podľa ich uvažovania je výhodnejšie kúpiť 2 čokolády (200 g) za 2 eurá ako 1 čokoládu (300 g) za 2 eurá, lebo 2 kusy je viac ako 1 kus. Podľa mojich skúseností pri hodnotení výhodnosti prepočítaním ceny na hmotnosť niektorých žiakov presvedčí až rovnoramenná váha, ktorú si ľahko vyrobíme z vešiaka (ramienka).

Pracovné listy sa stali neodmysliteľnou súčasťou učebníc a pre mnohých učiteľov aj nepostrádateľnou pomôckou. Bez toho, aby som spochybňovala ich význam, dovoľujem si vyjadriť isté výhrady voči ich používaniu vo finančnom vzdelávaní. Finančné vzdelávanie je totiž postavené na samostatnej činnosti žiakov pri hľadaní, triedení, porovnávaní a vyhodnocovaní informácií, vrátane samostatného rozhodovania, teda na činnostiach, ktoré sú súčasťou bežného života. Ak máme pripraviť žiakov pre reálny život, nemôžeme im podávať informácie „na podnose“. Prácu na hodine im síce takto uľahčíme a zjednodušíme, ale v živote si budú musieť poradiť sami a bez „podnosu“. Informácie by mali prichádzať k žiakom na vyučovanie presne tak, ako k nim prichádzajú domov - prostredníctvom pošty (v našom prípade Školskej) alebo internetu. Využitím mailu ako komunikačného kanála môžu žiaci aplikovať IKT zručnosti a vnímať internet nielen ako zdroj zábavy ale aj ako praktického pomocníka. „Klasické“ pracovné listy odporúčam používať pri zhrnutí tematického celku, najmä pri porovnávaní komodít, získovaní základných rozdielov a určovaní výhodnosti, resp. rizika.

d) Metódy podporujúce rozvoj finančnej gramotnosti (vid'4.2)

4.1.3 Na úrovni škola

Finančné vzdelávanie a rozvíjanie finančnej gramotnosti žiakov nie je možné ohraničiť časovo ani priestorovo. Je málo pravdepodobné, že žiaci budú môcť získané poznatky a zručnosti precvičovať a aplikovať v rodinnom prostredí vzhľadom na slabé finančné zabezpečenie, kultúrne osobitosti ale hlavne fakt, že o peniazoch rozhodujú výlučne rodičia. V tomto kontexte sa žiakom stráca praktický zmysel získaných vedomostí a zručností, a preto považujem za nevyhnutné vziať žiakov do finančného kolotoča priamo v školskom prostredí.

Na úrovni školy odporúčam:

- Zapájať žiakov do finančného života sústavným precvičovaním zručností pri finančných úhradách akéhokoľvek typu, napr. pri platení za obedy vypísať poštový poukaz alebo bankové tlačivo pre vklad hotovosti. Aj keď ide o formálny doklad, sústavným cvičením si žiaci zafixujú dôležité informácie (adresa, dátum narodenia, rodné číslo) a pojmy (adresát, odosielateľ, suma, PSČ, správa pre príjemcu, kód banky, číslo účtu, variabilný symbol, konštantný symbol, klient a pod.).
- Podporovať zber druhotných surovín, najmä odpadového papiera s poukázaním na možnosti zabezpečenia si doplnujúceho finančného príjmu. Žiakov vedieme k tomu, že šetriť sa dá aj v malom, po častiach. Zároveň im ukazujeme cestu ako získať finančné prostriedky pokiaľ si chcú zabezpečiť tovar, na ktorý rodičia nemajú príjem. Snažíme sa takto predchádzať prejavom sociálnej patológie – krádež, ktorá im v dospelosti môže spôsobiť ďalekosiahle problémy. Od začiatku povinnej školskej dochádzky viesť žiakov k šetrnému zaobchádzaniu s učebnicami a učebnými pomôckami. Žiakov, ktorí dovŕšili vek 15 rokov pri úmyselnom poškodení pomôcok a zariadenia školy sankcionovať nielen známku zo správania ale aj finančne bez ohľadu na majetkové pomery rodiny. Tento, na prvý pohľad represívny

charakter opatrenia je potrebné vnímať v širších súvislostiach – vandalizmus a poškodzovanie cudzieho majetku je sankcionované aj podľa trestného zákona, a preto žiakov je potrebné pripraviť na to, že v budúcnosti ako dospelé osoby budú znášať aj finančné dôsledky za svoje činy.

- Dôkladným šetrením energií poukazovať na možnosti finančných úspor.
- Spolupracovať s finančnými inštitúciami a ich nadáciami, ktoré majú eminentný záujem na zvyšovaní finančnej gramotnosti žiakov – svojich budúcich klientov.
- Vytvoriť špeciálnu učebňu pre vyučovanie predmetu Praktická matematika, ktorá by viac pripomínala prostredie bankovej inštitúcie a pošty ako klasickú učebňu. V súvislosti s tým pri vyučovaní predmetu odporúčame vytvoriť „Školskú poštu“ určenú nielen pre vyučovanie daného predmetu, ale pre všetkých žiakov školy, ktorí ju môžu využívať pre posielanie listov, pohľadníc svojim kamarátom (podporujeme čitateľskú gramotnosť a komunikačné schopnosti žiakov zdokonaľovaním jednotlivých foriem spoločenského styku). Na rozdiel od Školskej pošty „Školskú banku“ môžu využívať len žiaci ročníka, v ktorom sa predmet Praktická matematika vyučuje. „Školská banka“ slúži na rozvoj zručností potrebných pre bankový styk - založenie účtu, vydanie platobnej karty, finančné transakcie, individuálne sporenie žiakov. Koncept „Školskej banky“ je náročný predovšetkým na vyučujúceho, ktorý v tejto situácii supluje zamestnanca banky a musí teda zvoliť systém, ktorý mu umožňuje vykonávať bankové operácie na požiadanie žiaka – klienta.

Nemožno opomenúť fakt, že niektorí žiaci (najmä z rómskych rodín) majú „podnikateľského ducha“ ako aj zručnosti, ktoré by mohli v budúcnosti využiť ako samostatne zárobkovo činné osoby (z radov našich absolventov sú to napr. drotári, tkáčky). Samozrejme, že naši žiaci nemajú vôbec žiadne informácie o fungovaní súkromného sektora a nedokážu tak kvôli nedostatku informácii zúročiť svoj potenciál. V tejto súvislosti je potrebné zvážiť možnosti školy (rešpektujúc platnú legislatívu) pre jednoduché „podnikanie“ žiakov, napr. príprava desiaty pre žiakov školy. Touto cestou by škola zároveň podporila návyk správnej životosprávy a zásady racionálnej výživy.

4.2 Metódy podporujúce rozvoj finančnej gramotnosti

„Túžba po poznaní má byť rozniecovaná v mládeži všemožným spôsobom. Vyučovacia metóda má zmenšovať námahu s učením tak, aby nič nebolo, čo by deťom prekážalo a odstrašovalo ich od ďalšieho učenia“ Jan Amos Komenský

Nakoľko pri finančnom vzdelávaní nie sú prioritným cieľom vedomosti ale získavanie zručností je potrebné metódy umožňujúce žiakom relatívne autenticky prežiť finančnú situáciu, v ktorej budú môcť aplikovať zručnosti, rozhodovať, pozorovať a zhodnotiť dôsledky svojho rozhodnutia. V tomto kontexte považujeme metódy monologické a dialogické za neefektívne a uprednostňujeme metódy, ktorými „vtiahneme žiakov do deja“, teda:

- Didaktické hry** - zábavnou formou simulujú dianie v bežnom živote čím podporujú myslenie žiakov a rozvíjajú zodpovedné finančné rozhodovanie.
- Situačné metódy** zamerané na riešenie problémových, konfliktných situácií, incidentov. Ich prostredníctvom sa žiaci učia rozhodovacím mechanizmom, ktoré môžu uplatniť v reálnom živote.

c) **Inscenačné (metóda hrania rolí)** – prijatím konkrétnych sociálnych rolí majú žiaci možnosť vidieť situáciu zvnútra – vciťujú sa do nej, vyjadrujú svoje postoje a hľadajú riešenia. Ako osvedčené odporúčame role príslušníkov rodiny a role nakupujúceho a predávajúceho. Pri hraní rolí nesmieme opomenúť charakteristiku osoby a popis situácie, v ktorej sa aktéri nachádzajú. Hraní rolí dospelých občanov, ktoré je pre žiakov zábavné a motivujúce, je súčasne prínosom aj pre vyučujúceho v zmysle diagnostiky vzorcov správania, nakoľko predovšetkým mladší žiaci prezentujú model správania odpozorovaný v sociálnom prostredí, v ktorom sa pohybujú. Diagnostické poznatky sú východiskom pre korekciu nedostatkov a formovanie správnych postojov a vzorcov správania.

d) **Práca s textom** je vzhľadom na úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov s mentálnym postihnutím problematická, ale nie je možné ju úplne vylúčiť, nakoľko:

- je jednou z metód podporujúcich gramotnosť vo všeobecnosti,
- čitateľské zručnosti patria do základnej výbavy finančne gramotného žiaka.

Finančná gramotnosť sa prejavuje o. i. aj v kritickom prístupe k textom a ich obsahu, a preto je nevyhnutné rozvíjať kritické čítanie (Hesová, Zelendová, 2011). Nedostatky v čitateľských schopnostiach a nekritickom prístupe k informáciám môžu byť príčinou ďalekosiahlych a vlečúcich sa problémov, napr. aj v dôsledku na prvý pohľad zanedbateľnej maličkosti - neprečítania drobnej poznámky v zmluve či reklamnom letáku.

e) **Heuristické (objaviteľské) metódy** ako učenie objavovaním prepájajú výučbu so životom žiakov, rozvíjajú ich finančné zručnosti, ale zároveň umožňujú rešpektovať súkromie. Táto metóda, podstatou ktorej je hľadanie riešenia, objavovanie rôznych možností riešenia problému prispieva k pestovaniu kultúry myslenia, rozvíja myslenie žiakov, ich emócie a má aj silný motivačný a osobnostný rozmer:

- radosť z vyriešenej úlohy zvyšuje nielen chuť do ďalšej práce ale aj sebavedomie žiakov, buduje dôveru v ich schopností,
- neúspech, ktorý je zo vzdelávacieho a výchovného hľadiska rovnako dôležitý ako úspech, rozvíja citové i vôľové vlastnosti – vytrvalosť, trpezlivosť, sebaovládanie (ovládanie emócií, ktoré sprevádzajú neúspech) ale predovšetkým nerezignovať, nevzdávať sa.

Pri heuristickej metóde je riešenie problému ponímané ako aktívna a samostatná činnosť vzdelávaného. Žiaci sú vedení k tomu, aby sa samostatne, alebo s nepatrnou pomocou pedagóga snažili dospieť k novým poznatkom vlastným uvažovaním, pozorovaním, meraním, výpočtom atď. (Vyučovacie metódy, 2009, s. 3). Žiakom teda nie sú predkladané k osvojeniu fakty alebo hotové výsledky, ale sú podnecovaní k tomu, aby sami hľadali riešenie problému (Hesová, Zelendová, 2011). Pomocou heuristickej metódy necháva učiteľ žiakovi priestor na hľadanie vlastného riešenia - podporuje jeho myslenie a kreativitu. „*Objavenie riešenia alebo zodpovedanie zadanej otázky je však naplnením len jedného z cieľov takto orientovanej výučby. Podstatnejšie ciele sú dosahované v rovine osvojovania stratégií, ktoré je potom možné uplatňovať v bežnom živote*“ (Hesová, Zelendová, 2011, s. 9).

V súvislosti s heuristickým vyučovaním akcentujeme, že pod týmito pojmi nechápeme len proces riešenia problémových úloh, ale aj kladenie problémových otázok (*Prečo? ...Čím sa líši... Porovnaj... Popíš... Vysvetli... Aký je rozdiel?* apod.) a riešenie jednoduchých problémových situácií (Vyučovacie metódy, 2009).

Pri heuristickom vyučovaní sa vo všeobecnosti odporúča použiť heuristický návod DITOR autorov Zelina, Zelinová (1990), ktorý pozostáva z krokov:

D (definuj problém), **I** (informuj sa o probléme), **T** (tvor riešenia), **O** (ohodnot' riešenia), **R** (realizuj vybrané riešenia).

Vzhľadom na osobitosti psychických procesov žiakov s mentálnym postihnutím je však tento návod pomerne náročný, a to najmä v prvých mesiacoch finančného vzdelávania. Už pri prvom kroku - definovaní problému žiaci spravidla skĺznu z finančnej roviny do im známej reality a kým dospejú k definovaniu skutočného problému sú zahltení množstvom podružných informácií, ktoré im sťažujú orientáciu v riešení primárneho problému, napr.:

Situácia: *Rodina potrebuje kúpiť práčku, lebo stará sa pokazila.*

Definuj problém: Má dostatok finančných prostriedkov?

Definovanie problému podľa žiakov:

- *deti nemôžu ísť do školy lebo nemajú vypraté veci; v škole budú mať neospravedlnené hodiny - záškolákov nahlásia na „sociálku“ a nedostanú rodinné prídavky; rodičov zavolajú na políciu, budú platiť pokutu za to, že deti nechodia do školy...*
- *treba zistiť kto má u susedov práčku, tam si vecí vyperú zadarmo alebo za málo „eury“, nová práčka stojí veľa peňazí, tak načo ju kupovať?*

Je zrejmé, že žiaci by k vyriešeniu problému nedospeli **bez priamej a aktívnej participácie učiteľa**, čím sa však eliminuje požiadavka na samostatnosť žiakov. V edukácii žiakov s mentálnym postihnutím sa nám viac osvedčil zjednodušený postup riešenia problému, pri ktorom žiaci nemusia problém definovať, ale pracujú s už vymedzeným problémom čo je hlavný, a vzhľadom na osobitosti žiakov s mentálnym postihnutím podstatný rozdiel:

1. Sformulovanie otázky alebo problému (vo finančnom vzdelávaní napr. „*Bude si môcť rodina XY na základe svojho mesačného hospodárenia kúpiť novú práčku?*“). Pri formulácii problému nesmieme opomenúť **základné vlastnosti problému**; (Vyučovacie metódy, 2009):

- problémové úlohy by mali vychádzať z reálnych životných situácií alebo na ne nadväzovať; problém by mal byť žiakom blízky, mal by sa nejako dotýkať ich života,
- čím je problém prirodzenejší, tým je väčšia možnosť žiakov aktivizovať,
- pri problémových úlohách volíme primeranú náročnosť, tzn. aby ich žiaci dokázali vyriešiť, ale zároveň aby objavovanie nebolo príliš ľahké (žiaci by nemali vopred poznať odpoveď alebo riešenie),
- problémovú úlohu je možné riešiť až po získaní dostatočného množstva faktov a pojmov.

2. Poskytnutie vstupných informácií (napr. prehľad rodinných príjmov a výdajov), resp. odkaz na informačné zdroje (cenové relácie práčok – reklamné letáky, vyhľadávanie na internete).

3. Bádateľská činnosť žiakov - postup riešenia je na samotných žiakoch, ktorí často pracujú metódou pokus - omyl, využívajú odhad, vychádzajú z osvojených vedomostí a zručností, ale zapájajú i svoju intuíciu a skúsenosti. Podstatné je to, že učiteľ nerieši problém za žiakov. Stojí v úzadí a:

- môže posúvať žiakov v riešení vhodnými aktivizujúcimi otázkami a komentárom,
- musí prácu žiakov priebežne kontrolovať, pretože môžu zvoliť nesprávny postup, dopracovať sa k chybným riešeniam tým, že sa vydajú, resp. ocitnú v slepej uličke.

4. Prezentácia a vyhodnotenie výsledkov - v záverečnej fáze výučby, v ktorej je potrebné predstaviť výsledky, zovšeobecniť jednotlivé fázy riešenia, načrtnúť možné alternatívy, je aktívna účasť učiteľa nevyhnutná (Hesová, Zelendová, 2011).

Pri heuristických metódach je možné využiť aj niektoré konkrétne techniky, napr. **brainstorming** (Alexovičová, 2007), považovaný aj za kreatívnu metódu riešenia problémov založenú na skupinovom riešení, ktorá má uľahčiť generovanie kreatívnej stratégie. Bez ohľadu na to, čo žiak pracuje na probléme individuálne alebo v rámci skupiny, musíme mu poskytnúť na premýšľanie a tvorbu riešenia dostatok času (najmenej 10 minút), nakoľko podľa Guilfordovho pravidla originalnosť hypotéz narastá s časom, lebo neskoršie myšlienky sú lepšie (Vyučovacie metódy, 2009).

ZÁVER

Obsah učiva predmetu Praktická matematika v 8. ročníku je prioritne zameraný na základné zručnosti platobného styku, ktoré sú súčasťou „finančného kolotoča“ a každodenného života. Bankovým produktom je venovaná pozornosť len na úrovni základnej orientácie vzhľadom k tomu, že bankové služby a poistenie sú obsahom učiva v 9. ročníku.

Z osobnej skúsenosti môžem potvrdiť, že finančné vzdelávanie je veľmi zábavné nielen pre žiakov, ale aj pre učiteľa. Najmä rolové hry, v ktorých sa naplno prejaví osobná skúsenosť žiaka získaná v rodinnom prostredí a pozorovaním dospelých, ponúkajú priam hotový umelecký zážitok.

V predmete Praktická matematika sa v oveľa širšej miere prejavuje bipolárnosť edukačného procesu. Vďaka finančnému vzdelávaniu učiteľ nielen preniká do zákulisia finančného zmýšľania a hodnotového systému žiakov, ale súčasne sa prostredníctvom žiakov oboznamuje s kultúrou, tradíciami, zvykmi a normami, ktoré determinujú pre intaktnú populáciu nepochopiteľné myslenie a konanie (najmä rómskych) žiakov. Pochopenie „inakosti“ je základom, aby žiaci prijali finančnú gramotnosť za súčasť životného štýlu. Tlak zvonka je vždy sprevádzaný odporom, aj keď ide o dobrú myšlienku, a preto finančné vzdelávanie nesmie byť spojené s pohrdaním, znevažovaním či potláčaním kultúry, zaužívaných zvykov a tradícií akejkoľvek minority. Úspech v našom ponímaní predstavuje transport – prebratie pozitívnych vzorcov a ich začlenenie do existujúcej kultúry. Cesta k úspechu smeruje cez „lákadlo“ – výhody a zisky, ktoré môžu žiaci vďaka finančnej gramotnosti získať a dospieť tak v konečnom dôsledku k zvýšeniu svojej životnej úrovne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Alexovičová, T. 2007. Alternatívne školstvo v cocke – 2. časť. Metodicko-pedagogické centrum, Prešov. 2007. ISBN: 978-80-8045-439-5.
2. Altmanová, J. et al. 2011. Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií. Výzkumný ústav pedagogický, Praha. 2011. ISBN: 978-80-87000-74-8.
3. Baláž, V. 2006. Finančná gramotnosť je slabá. [online]. 2010. [cit. 2012.10.13]. Dostupné na internete: < <http://investor.hnonline.sk/c1-24937060-financna-gramotnost-je-slaba>>
4. Hesová, A. - Zelendová, E. 2011. Finanční gramotnost ve výuce. Metodická příručka. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), Praha. 2011. ISBN: 978-80-86856-76-6.
5. Kundrátová, B. 2010. Rómske dieťa v škole. [online]. 2010. [cit. 2012.10.10]. Dostupné na internete: < <http://www.iedu.sk>>
6. Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania. 2004. [online]. [cit. 2012.10.11]. Dostupné na internete: www.build.gov.sk/mvrrsr/source/comment/002317_04.doc
7. Finančná gramotnosť Slovákov je dvojtretinová. 2012. In: Učiteľské noviny 3/2012. s. 23
8. Finančné vylúčenie – zabezpečiť primeraný prístup k základným finančným službám. 2008. [online]. 2008. [cit. 2012.10.13]. Dostupné na internete: <<http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4574&langId=sk>>
9. Finančné vzdelávanie. 2010. [online]. 2010. [cit. 2012.10.18]. Dostupné na internete: <<http://www.dolceta.eu/slovensko/Mod7/-Preco-ucit-financne-vzdelavanie-.html>>
10. Národní strategie finančního vzdělávání. 2010. [online]. 2010. [cit. 2012.10.15]. Dostupné na internete: <<http://www.msmt.cz/file/11782>>
11. Národní štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0. 2008. [online]. [cit. 2012-09-16]. Dostupné na internete: <http://www.mpc-edu.sk/library/files/narodny_standard.pdf>
12. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011. Bratislava. 2010. [online]. [cit. 2012-09-16]. Dostupné na internete: <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/POP/POP_2010_2011.pdf>
13. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2012/2013. Bratislava. 2012. [online]. [cit. 2012-10-17]. Dostupné na internete: < http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/POP/POP_2012-2013.pdf>
14. Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Finančné vzdelávanie a zodpovedná spotreba finančných prostriedkov“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy) (2011/C 318/04). 2011. [online]. [cit. 2012-10-17]. Dostupné na internete: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:318:0024:0031:SK:PDF>>
15. Vyučovacie metódy. 2009. INFOGRAM -Portál pre podporu informačnej gramotnosti. [online]. [cit. 2012-10-19]. Dostupné na internete: <<http://www.iba.muni.cz/esf/res/file/bimat-2009/vyucovaci-metody.pdf>>